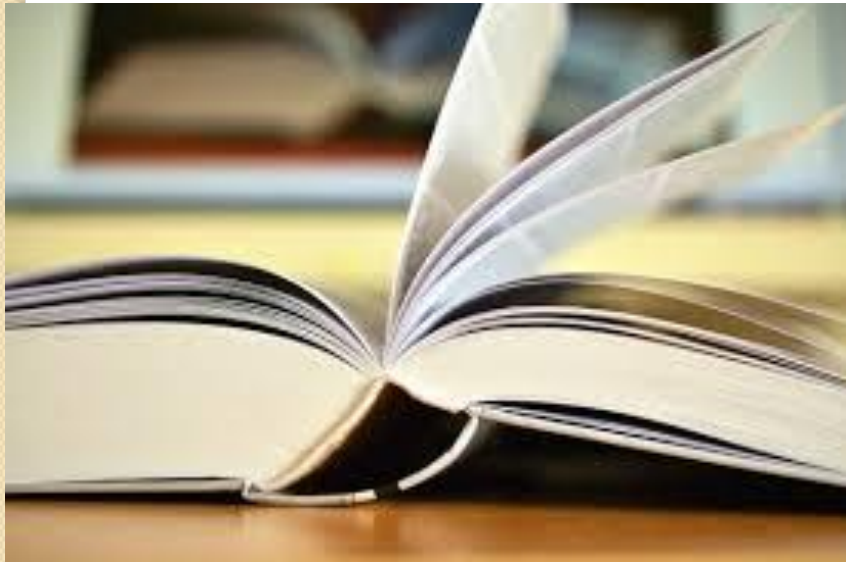

Найвідоміші фразеологізми

*З досвіду роботи
викладача української
мови і літератури
ДПЗЛ
Денисенко О.М.*

Пропоную до вашої уваги фразеологізми. Тут подано найвідоміші фразеологізми українською мовою із тлумаченням значення за алфавітом. Зверніть увагу: фразеологізми прикрашають ваше мовлення і демонструють ерудованість!

Пам'ятаєте, що **фразеологізм** – це словосполучення або речення, значенням якого є одне конкретне поняття, ознака чи дія?

Значення власне фразеологізму не співпадає із значенням окремих слів, що входять до його складу. *«Пекти» в значенні «обробляти вогнем» і «рак»* – в значенні «тварина, що належить до виду безхребетних» нічого спільного не мають із почервонінням шкіри обличчя людини через хвилювання чи сором.

У деяких фразеологізмах стійке зрощення відбулося настільки давно, що вже й забулося значення деяких окремих слів, хоча саме значення фразеологізму загальновідоме і цим висловом широко користуються. До таких належить фразеологізм – *байдики бити*. Які байдики, чому їх б'ють? Про це можуть (а може вже й не можуть) сказати лише історики-лінгвісти.

Фразеологізми роблять мовлення виразнішим, влучнішим, дотепнішим. Єдина з ними біда – фразеологізми не мають правил, їх можна вивчити лише один по одному. Певний вантаж цих висловів ми отримуємо в буденному житті і користуємося навіть не замислюючись.

У тестах **ЗНО** завжди є завдання з фразеології, тому варто поповнювати свій фразеологічний запас або читаючи класику української літератури, або власне фразеологічні словники.

*Отож,
запам'ятайте!*

А

Авгієві стайні - звичайна запущеність, бруд, безлад.

Адамове ребро – жінка.

Ангельське терпіння – безмірне і доброзичливе терпіння.

Аж з медом та з маком – сказати щось облесливо, нещиро, удавано доброзичливо.

Аж жижки сіпає – хто-небудь має сильне бажання або страх до чогось.

Аж волосся дибки стало – хто-небудь має сильне бажання або страх до чогось.

Аж дим іде - дуже інтенсивно, завзято.

Аж ребра світяться – дуже худий.

Альфа і омега - початок і кінець.

Альма-матер — місце, де здобувають освіту та виховання.

Ахіллова п'ята – будь-яке слабке, вразливе місце в людини.

Б

Бабця надвоє сказала; бабця надвоє ворожила – невідомо, що трапиться.

Байдики бити – нічого не робити; лінуватися.

Битися як горлиця – побиватися; переживати.

Битися як птах у клітці – жити в скрутних (матеріальних) умовах.

Без царя в голові – нерозумний.

Блудити словами – говорити без потреби; говорити нісенітниці.

Блукати манівцями –робити щось неправильно.

брати на кпини – глузувати; кепкувати; насміхатись з когось.

Бути на коні – мати успіх.

Бути на сьомому небі – радіти, бути задоволеним.

В

Валаамова ослиця – покiрна людина, яка несподiвано проявила впертiсть.

Ведмежа послуга – дуже сумнiвна послуга

Впадати в око (упадати...) – зацiкавлювати; подобатись.

Вискочити як голий (козак, Кузьма) з маку (зневажл.) – недоречно, невчасно сказати що-небудь або виступити з чимсь.

Втерти маку (часнику) – побити, суворо покарати кого-небудь.

Вставляти палицi в колеса – перешкоджати, заважати кому-небудь у здiйсненнi чогось.

Вибити з колiї – порушувати узвичаєний хiд чого-небудь, чийсь спосiб життя. 2. Робити кого-небудь непрацездатним, неспроможним виконувати щось.

Вибивати з голови – 1) позбутись якоїсь нав'язливої думки, перестати думати про когось, що-небудь. 2) примусити кого-небудь вiдмовитись вiд чогось.

Ввести в оману – обдурити.

Викинути з голови – забути.

Г
Гаряча голова - запальна людина.
Геркулесові стовпи – кінцева межа, край; крайність;
Геростатова слава - ганебна слава (слава, рівнозначна вічній ганьбі; так характеризують людей, які прославилися тільки руйнівними діями);
Глядіти свого носа - турбуватися, клопотатися лише про себе, не втручатися в чужі справи;
Гнути спину – важко працювати.
Грати першу скрипку - бути головним у якій-небудь справі.

Д

Дати лад – впорядкувати, розібратись.

Ділити шкуру небитого ведмедя – розподіляти те, чого ще немає; розпоряджатися ще не досягнутим.

До гробу – до самої смерті.

До певної міри – частково; трохи; все-таки.

До живця проймає – дуже хвилює, турбує, дошкуляє.

Дуля з маком – вживається для вираження заперечення, незгоди і т. ін.; не буде так, зовсім ні.

Дай Боже ноги, а чорт колеса – вживається для вираження необхідності раптової втечі звідкись.

Десята спиця в колесі – той, хто відіграє незначну роль у чомусь.

Дивитись вовком - дивитися неприязно, сердитися.

Дрож сіпає – хто-небудь тремтить від холоду, страху, хвилювання, нервового напруження і т. ін.

Думки колесом заходили – хто-небудь втратив ясність, чіткість, послідовність мислення.

Дірка без бублика – нічого.

Де Макар телят не пас – далеко.

З

Задати перцю з маком – дуже лаяти, сварити кого-небудь, дошкуляти критикою. Розправлятися з ким-небудь. Завдавати клопоту.

За мить – 1) дуже швидко; 2) через короткий відрізок часу, відразу після чого-небудь, щойно; 3) безпосередньо перед чим-небудь.

З маком і з таким – і краще, і гірше; всіляко, по-різному.

закрутилося колесо – розпочалося що-небудь (про справу, діяльність і т. ін.).

Зупинити колесо історії – зупинити закономірний хід історичного розвитку, вернутися до минулого.

За милу душу – охоче зробити.

Замілювати очі - обдурювати, ошукувати когось; показувати що-небудь у вигідному освітленні.

Заварити кашу – затіяти щось дуже складне, клопітне, що загрожує неприємними наслідками.

Згущувати фарби – надзвичайно перебільшувати що-небудь.

Злі язики – люди, що займаються плітками, ведуть недоброзичливі розмови.

Зробити великі очі – здивуватися.

За холодну воду не братися – нічого не зробити.

Ж

Жданиками годувати (жданики їсти)— примушувати ждати обіцяного; безнадійно ждати чогось.

Ждати (чекати, виглядати, сподіватися) з (біля) моря погоди — даремно надіятися на що-небудь, чекати чогось, залишаючись пасивним.

Жовтороте пташеня (пташа) — молода недосвідчена людина.

Жити чужим розумом — дотримуватися чужих поглядів і правил.

Життя коромислом — безладне, безтурботне життя з гулянками.

І

І на голову (на вуха) не налізе — сказати що-небудь недоречне, несерйозне, необдумане, нерозумне, нісенітне.

І конем (на коні) не об'їдеш — не обминеш, не униканеш кого-, чого-небудь.

І швець, і жнець, і на (у) дуду грець— людина, яка вміє все робити і вправна в будь-якому ділі.

Ї

Їсти казенний хліб — жити за рахунок держави.

К

Каїнова печать - братовбивчий злочин.

Камінь спотикання - велика перепона, перешкода.

Камінь за плечима (на шиї) — моральний тягар, клопіт.

Кидати на вітер - марно, необдуманно витратити.

Кишка тонка (коротка, слабка і т. ін.)— хто-небудь легкодухий, нестійкий, нерішучий, боягузливий; у кого-небудь не вистачає сил, здібностей і т. ін. для чогось.

Класти / покласти зуби на полицю (на мисник) — голодувати.

Купити kota в мішку — придбати що-небудь, не бачачи й не знаючи його якостей.

Л°

Лиха доля – невдача

Лебедина пісня - останній витвір письменника, художника тощо.

Лебедя рубати – верзти дурниці, робити щось дурне

Легкий хліб – засоби для існування, здобуті без важкої праці, без великих, особливих зусиль.

Ловити гав – бути неуважним.

Ловити мух — марно витрачати час; байдикувати, гуляти.

Лізти поперед батька в пекло — випереджати інших у чому-небудь; вихоплюватися наперед;

Ляща дати — ударити.

М

Мастити салом п'яти – готуватися до втечі або втікати звідки-небудь; відступатися від чогось задуманого, організованого і т. ін.; боятися.

Мастити словами – говорити (перев. нещиро) приємні речі; улещувати.

Метати громи і блискавки – гніватися на кого-небудь.

Міняти шило на мило - робити зміни без користі.

мозолити очі – набридати.

Мотати на вус - придивлятися, прислухатися до чого-небудь, запам'ятовувати.

Молоти язиком — вести безпредметні, пусті розмови.

Н

На всі заставки – зі всіх боків.

На руку ковінька – пощастило.

На свою голову – мати проблеми.

Не з маком – тяжко, погано, сутужно і т. ін.

Накивати п'ятами – втекти.

Нитка Аріадни – спосіб, що допомагає розв'язати якесь важке питання, вийти зі скрутного становища; порятунок.

Ні за цапову душу – даремно, марно.

Ніде голці впасти – людно.

О

Облизати макогона – зазнати невдачі; мовчки зносити образу.

Обіймати поглядом – дивитися на когось, на щось, виявляючи почуття симпатії. Бачити щось на широкому просторі.

Оббивати пороги - постійно ходити, приходити до кого-небудь, кудись; часто бувати у когось, десь.

Обвести навколо пальця - спритно обдурити, перехитрити кого-небудь.

Обдерти як липку - забрати що-небудь у кого-небудь.

Обітована земля - заповітна мета, мрія.

Останній з могікан- найстаріший, єдиний у своєму роді представник покоління.

П

Пасти задніх – відставти.

Перегнути палицю – переборщити.

Передати куті меду – переборщити.

Про що мова, про що йдеться – не варто подяки, дрібниця.

Порости травою (терном, биллям і т. ін.) – давно перестати існувати; щезнути навіки, забутися.

Пошитися (записатися, убратися) в дурні – зазнати невдачі.

Просто неба опинитися – надворі.

Прикусити язика – замовкнути.

Пекти раків – червоніти.

П'яте через десяте – як-небудь.

Р

Раз плюнути – дуже легко.

Розбити глек - посваритися.

Розперезати язик – балакучий.

Розв'язати руки – дати волю дій, звільнити від залежності.

Розпустити пір'я (хвіст) - пишатися, красуватися перед ким-небудь.

Руки нагріти - нажитися в нечесний спосіб.

Рукою сягнути - дуже близько.

Рук не чути — дуже втомитися, перенапружитися від надмірної праці.

С

Світ за очі – далеко; щоб не бачити.

Сім потів стече - надмірне напруження, надмірні зусилля.

Сісти на шию – робити щось за рахунок іншого, докучати.

Сісти в калюжу – зазнати невдачі.

Скоріш за все – найімовірніше.

Сісти ма́ком – потрапити в скрутне становище, зазнати невдачі в чому-небудь.

Сонне царство – напрочуд тихе місце, де нічого не відбувається.

Сміятися на кутні – плакати.

Сушити голову – важко думати над складною проблемою.

Сім п'ятниць на тиждень – про тих, хто легко міняє свої рішення.

Т

Тернистий шлях — важке, складне, з труднощами, стражданням життя.

Тішити око (очі, вухо, зір, слух) — справляти приємне враження своїм виглядом, звучанням.

Товктися як у ступі — дуже багато, виснажливо, інтенсивно працювати, виконувати якусь метушливу роботу.

Точити (справляти) брехні (побрехеньки) — вести пусті, беззмістовні розмови, марнуючи час.

Тримати [Господа] Бога за бороду — бути до кінця впевненим у собі, в своїх силах .

Троянський кінь — хитрі дії, підступні засоби боротьби.

Тьохнуло серце – комусь стало тривожно, неспокійно з приводу чого-небудь.

Ф

Фальшива нота — що-небудь нещире, неправдиве, лицемірне.

Фільчина грамота - документ, що не має юридичної сили; папірець, що нічого не значить.

Фортуна усміхається — для кого-небудь складаються сприятливі життєві обставини: таланить, щастить ужитті.

Х

Хома невірний- про людину, яка в усьому сумнівається, нікому не вірить.

Хоч голки збирай- видно, ясно.

хоч вовк траву їж – абсолютно байдуже, що буде.

хоч трава не рости – абсолютно байдуже.

хоч мак сій – дуже тихо.

хоч до рани прикладай – про добру людину.

хоч греблю гати – дуже багато.

Хоч кіл на голові теши- про вперту, неслухняну людину.

Хоч конем грай- дуже просторо.

Ч

Чаша терпіння переповнилася — не стало більше сил, можливості терпіти, зносити що-небудь.

Черв'як точить серце — кого-небудь щось постійно хвилює, турбує, мучить, завдає душевного болю.

Через губу не плюне — хто-небудь дуже гордовитий, пишний, зарозумілий.

Чесати язика — вести безпредметні, несерйозні, пусті, неправдиві розмови.

Чужими руками жар загібати — користуватися плодами праці інших.

Чухати потилицю — задумуватися.

Ц

Цвісти як мак – бути у розквіті фізичних сил.

Цідити крізь зуби — говорити невиразно, ледве розтуляючи рот.

Ш

Шити (обувати) у дурні — поставити кого-небудь у дуже незручне, комічне становище; одурити когось.

Шито й криго — лишатися таємним, невідомим.

Шлях заріс терном — неможливо піти, поїхати куди-небудь чи досягти чогось бажаного.

Шукати вчорашнього дня — надіятися повернути те, що вже минуло, чого вже нема.

Щ

Ще мак росте у голові – хтось молодий, недосвідчений, нерозумний і т. ін. (молоко на губах не висохло).

Що на умі (на душі), те й на язиці — хто-небудь говорить все підряд, не задумуючись.

Ю

Юшку варити — знущатися.

Я

Як стій – негайно.

Як макогін на ночви – зовсім не схожий.

Як виросте трава на помості – категоричне заперечення змісту зазначеного речення; ніколи.

Як за гріш ма́ку – дуже багато.

Як мак начетверо – вживається для підсилення зазначеного слова.

Як мак процвітає – гарний, вродливий, здоровий (про людину, людей).

Як ма́ку – дуже багато.

Як після маку – міцно, непробудно, дуже добре.

Як медом мастити – говорити з кимось улесливо, нещиро і т. ін.

Яблуку ніде впасти – людно.

Як по писаному – не збиваючись.

Як кіт наплакав- дуже мало.

Як у Бога за пазухою- почуватися спокійно, затишно.

Як у воду опущений - засмучений, розгублений.